

Lezing Hugo Beersmans

Webinar "Woonzaak" georganiseerd door Welzijnszorg op 2/12/2020

De Woonzaak en de klachtenprocedure bij het ECSR

1. Het grondrecht op wonen

Iedereen heeft het recht om een menswaardig leven te leiden zegt artikel 23 van onze Grondwet. De wetten en decreten moeten daartoe onder meer het recht op een behoorlijke huisvesting waarborgen.

Artikel 3 van de Vlaamse Wooncode heeft het over het recht op menswaardig wonen, waartoe zowel de toegang tot een woning, de betaalbaarheid ervan, de woonzekerheid, de woonkwaliteit en een behoorlijke woonomgeving bevorderd moeten worden.

We kunnen alleen maar vaststellen dat er een enorme kloof gaapt tussen dat papieren "grondrecht op wonen" en wat we effectief zien op het terrein. Dat komt omdat dat recht geformuleerd is als een inspanningsverbintenis en niet als een resultaatsverbintenis.

Omdat het Vlaamse Gewest weinig juridische hefboomen biedt om het recht op wonen af te dwingen gingen we op zoek buiten de grenzen.

Het grondrecht op wonen wordt door diverse internationale verdragen erkend. In de eerste plaats is er de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (art. 25), op zichzelf niet bindend, maar van een hoog moreel en politiek gezag. Ze was dan ook inspiratiebron voor het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ECOSOC), dat onder meer het recht van eenieder erkent "op een behoorlijke levensstandaard ... inbegrepen ... huisvesting ..." (art. 11). Daarnaast is er ook nog het Europees Sociaal Handvest (ESH).

2. Wat is het ESH?

Dat verdrag, ook wel de "Sociale Grondwet van Europa" genoemd, regelt de sociale rechten van de Europese burger: rechten inzake huisvesting, gezondheid, onderwijs, arbeid, sociale bescherming en personenverkeer. Het is complementair met het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, dat de burgerlijke en politieke rechten van diezelfde burger regelt.

Het Handvest dateert al van in 1961, maar werd grondig herzien in 1996. 34 lidstaten van de Europese Raad sloten zich erbij aan.

3. België en het ESH

Pas als 17de lidstaat heeft België de herziene versie in 2004 bekrachtigd. Jamme genoeg maakte het daarbij een uitzondering voor artikel 31, dat specifiek gaat over huisvesting. Dat artikel regelt namelijk de toegang tot menswaardige huisvesting, het voorkomen en beperken van dakloosheid en het haalbaar maken van huisvestingskosten voor wie over onvoldoende middelen beschikt.

Toch wel merkwaardig: het grondrecht op wonen werd in 1994 in de Grondwet opgenomen en in 1997 in de Vlaamse Wooncode; de beslissing om artikel 31 van het Handvest niet te ratificeren dateert van 2004, nog eens zeven jaar later. Die beslissing werd als volgt gemotiveerd: "*Het is niet zeker of de huidige wetgeving in België ondanks initiatieven op het vlak van woonzekerheid voldoende het recht op huisvesting waarborgt zoals in dit artikel wordt omschreven. De ratificatie ervan lijkt in de huidige stand van zaken dan ook niet aangewezen maar kan in een later stadium misschien wel worden doorgevoerd*".

Ondertussen zijn we 16 jaar verder. Sinds 2004 is de Vlaamse Wooncode net geen 50 keer aangepast, waarbij artikel 3 gelukkig onaangetast bleef (als een van de weinige trouwens). Toch acht men het blijkbaar nog altijd niet aangewezen om artikel 31 ESH te ratificeren, ook al wordt daar bij elke regeringswissel op aangedrongen, onder meer door het Vlaams Huurdersplatform.

Het is alsof men zich maar wil verbinden tot grondrechten als die al gerealiseerd zijn. Hoe cynisch is dat? Internationale normen moeten integendeel een aansporing zijn om grondrechten progressief te realiseren in overeenstemming met het welvaartsniveau van het land in kwestie. En dat België als een welvarend land moet beschouwd worden kan moeilijk ontkend worden.

4. Wat kunnen we dan wel doen met het ESH?

Uit de jurisprudentie over het Handvest leren we dat het gelezen moet worden als een samenhangend en coherent geheel. Ondertekening houdt het engagement in om werk te maken van alle thema's, ook als bij de bekrachtiging voorbehoud gemaakt wordt voor bepaalde onderdelen. Het recht op huisvesting is een noodzakelijke voorwaarde voor sommige andere rechten en minstens voor armoedebestrijding en sociale uitsluiting. België heeft bij de bekrachtiging geen uitzondering gevraagd voor artikel 16 dat gaat over de sociale, wettelijke en economische bescherming van het gezin, noch voor artikel 30 dat gaat over het recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting. Die artikelen worden bovendien samen gelezen met artikel E, dat gaat over non-discriminatie.

Het is het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) dat ervoor moet zorgen dat het Handvest nageleefd wordt. Het is een van de twee middelen waarmee de Raad van Europa het ESH handhaaft. Er is niet alleen een jaarlijkse rapportering van elke lidstaat over hoe de doelstellingen gerealiseerd worden, maar ook een collectieve klachtenprocedure bij het ECSR, waardoor schendingen aangeklaagd kunnen worden.

Het Comité bestaat uit 15 onafhankelijke en onpartijdige experts, gekozen door het Comité van Ministers van de Raad van Europa.

5. Wie kan zo'n klacht indienen?

De procedure is laagdrempelig. Er zijn geen proceskosten en de klacht moet niet eerst op nationaal niveau behandeld zijn. Wel kan ze enkel ingediend worden door werknemers- en werkgeversorganisaties en door zogenaamde geaccrediteerde NGO's. Wij kunnen wat dat betreft rekenen op FEANTSA, de Europese federatie van organisaties die actief zijn rond dak- en thuisloosheid. FEANTSA is bereid gevonden om onze klacht, eens ze geformuleerd is, in te dienen.

6. Hoe verloopt de procedure?

Na indiening van de collectieve klacht onderzoekt het ECSR de ontvankelijkheid. Daarna volgt er een schriftelijke procedure waarin de betrokken lidstaat en de klachtindiener opeenvolgende reacties formuleren. Soms organiseert het ECSR ook een hoorzitting. Als het ECSR over genoeg informatie beschikt en meent dat er effectief sprake is van een schending van de engagementen formuleert het daarover een beslissing voor het Europees Comité van Ministers. Het volgt de zaken vervolgens verder op via een specifieke rapportering.

De conclusie van het ECSR is juridisch gezien niet bindend maar heeft wel een hoge morele waarde. Hoe dan ook creëert de uitspraak een politiek feit. Er zijn ook precedënten, onder meer in Frankrijk en Nederland, waarbij de uitspraak van het ECSR effectief aan de basis lag van een aanpassing van de regelgeving.

7. Waar staan we nu met de Woonzaak?

Door de coronaperikelen heeft de voortgang van de Woonzaak, sinds onze startoproep in januari 2020 een beetje vertraging opgelopen. Het was de bedoeling dat de begeleidende campagne, waarover hierna meer, al volop draaide. Toch hebben we ondertussen niet stilgezeten. De precieze formulering van de klacht is natuurlijk uiterst belangrijk en moet de link leggen tussen de actuele stand van het huisvestingsbeleid en de engagementen in het ESH. Daarom hebben we een onderzoeksopdracht uitgeschreven die momenteel aan finalisering toe is. Eens de opdracht geformaliseerd is zal de studie uitgevoerd worden door enkele eminente juristen, van wie ik de naam jammer genoeg vandaag nog niet kan prijsgeven.

Naast de behandeling van het bevoegdheidsrechtelijk aspect (focus op Vlaams beleid), de formele status van het ESH en de gevolgen van de niet-ratificatie van artikel 31, moet het onderzoek ook inzicht brengen in de lessen die we uit eerdere procedures kunnen trekken. Ten slotte zal het ook de knelpunten in het Vlaams woonbeleid t.o.v. de engagementen in het ESH blootleggen.

We verwachten het resultaat van het onderzoek nog voor de zomer van 2021. Het is dan aan ons om die resultaten te vertalen in de collectieve klacht, waarna ze nog voor het einde van 2021 officieel ingediend kan worden bij het ECSR.

Een einduitspraak verwachten we tegen het einde van 2023, zodat we er gebruik van kunnen maken tegen de eerstvolgende verkiezingen van mei 2024 en druk kunnen zetten op de regeringsonderhandelingen voor de volgende Vlaamse regering.

8. Waarom hebben we jullie nodig?

Aangezien een beslissing van het ECSR juridisch niet bindend is kunnen de lidstaten die in principe naast zich neerleggen. Dat mogen we niet laten gebeuren. Daarom is het cruciaal om de procedure te omkaderen met een campagne, zowel voor als na de uitspraak. Alleen zo kunnen we het publieke draagvlak vergroten en de collectieve klacht op de politieke agenda plaatsen en houden.

Ook als we kijken naar de precedënten met collectieve klachten rond wonen valt op dat het draagvlak een bepalende rol speelt. In Frankrijk was er ruime steun, zowel van het middenveld als bij sommige

politieke partijen, waardoor er effectief een beleidsverandering plaats vond. In Slovenië daarentegen was er helemaal geen draagvlak en werd een uitspraak gewoon genegeerd.

Ten slotte hebben de beslissingen van het comité wel degelijk een juridische meerwaarde, in die zin dat ze de jurisprudentie op nationaal niveau kunnen versterken. Dat is ontzettend belangrijk als we willen streven naar een verruimde en effectieve werking van grondrechten. Het opbouwen van een draagvlak is dus niet enkel voor de Woonzaak relevant.

9. Oproep

Met het Europees Sociaal Handvest en een uitspraak door het Europees Comité voor Sociale Rechten zien we een unieke mogelijkheid om deze en de volgende regeringen te dwingen een belangrijke stap vooruit te zetten wat het recht op wonen betreft. Zo kunnen we het pad inslaan van een evenwichtig en fundamenteel rechtvaardig woonbeleid. Daartoe moeten we ons verenigen en samen aan de kar trekken.

Met de Woonzaak zetten we onze neuzen in dezelfde richting en dwingen we de politici ertoe om naar dezelfde horizon te kijken.

De plannen van de Woonzaak zijn groots. Volg ons dus zeker op Facebook of Twitter, bezoek de website www.woonzaak.be of stuur een mailtje naar info@woonzaak.be.